

MDT: 336.71

klíčová slova: kapitálová přiměřenost – nový koncept kapitálové přiměřenosti (Basel 2) – Basilejský výbor pro bankovní dohled – úvěrové riziko – operační riziko

Odhad dopadu nového konceptu kapitálové přiměřenosti na banky ČR při použití nejjednodušších metod

Jaroslava BAUEROVÁ*

1. Úvod

Regulace bankovního sektoru ze strany regulatorních institucí je významným faktorem, jenž ovlivňuje činnost bank na celém světě. Naplňování cíle dohledu nad bankami, jímž je zajištění finanční stability sektoru a ochrana vkladatelů, vedlo postupně k vytvoření obezřetnostních pravidel, která musejí banky při své činnosti dodržovat; a tato pravidla také regulatorní orgány sledují a hodnotí.

Jedním z nejdůležitějších z těchto pravidel, ne-li vůbec nejdůležitějším, je kapitálová přiměřenost bank. Stala se významným kritériem hodnocení zdraví banky nejen orgány dohledu, ale i účastníky působícími na finančních trzích.

Od roku 1991 musejí limit kapitálové přiměřenosti dodržovat také banky v České republice. V současné době je tento limit stanoven opatřením České národní banky č. 2 ze dne 3. července 2002, o kapitálové přiměřenosti bank a dalších pravidlech obezřetného podnikání na individuálním základě. Kapitálová přiměřenost je zde stanovena ve výši minimálně 8 % (poměr kapitálu k součtu rizikově vážených aktiv /RVA/ a kapitálových požadavků k tržnímu a operačnímu riziku – viz dále). Na konsolidovaném základě musejí banky dodržovat kapitálovou přiměřenost ve stejné výši podle vyhlášky České národní banky č. 333/2002 Sb., kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládacích osob na konsolidovaném základě. Význam kapitálové přiměřenosti lze doložit tím, že podle zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, zjistí-li Česká národní banka, že kapitálová přiměřenost banky na individuálním základě je menší než dvě třetiny stanoveného limitu, uloží bance opatření k nápravě, např. zvýšit základní kapitál, omezit některé činnosti, vytvořit odpovídající výši opravných položek. Při poklesu kapitálu pod jednu třetinu pak ČNB musí bance odebrat licenci.

Při tvorbě obezřetnostních pravidel sehrává v celosvětovém měřítku hlavní roli Basilejský výbor pro bankovní dohled (dále jen „Výbor“). Jeho doporučení jsou přejímána do příslušných směrnic Evropských společenství – závazných dokumentů, které musejí členské státy Evropské unie promítnout do svého právního rámce. Doporučení Výboru jsou základem regulace i v ostatních zemích světa.

---

* Česká národní banka Praha (jaroslava.bauerova@cnb.cz)

Činnosti bankovního sektoru v prostředí globalizace trhů, rychlého rozvoje finančních trhů, diverzifikace bankovních činností, vznikajících nových nástrojů a změn účetních postupů zaznamenávají v posledních letech zásadní rozvoj, jehož důsledkem je i skutečnost, že banky podstupují stále nová rizika. Jsou proto vyvíjeny nejrůznější metody řízení rizik, které se stávají stále sofistikovanějšími, takže vyžadují nejen výkonné výpočetní systémy, ale i odborníky s vysokou úrovní vzdělání v oblasti ekonomie, matematiky a statistiky.

V reakci na současný vývoj uveřejnil Výbor v lednu 2001 druhý konzultativní dokument¹ nového konceptu kapitálové přiměřenosti bank, „Novou basilejskou kapitálovou dohodu“ (*The New Basel Capital Accord*, NBICA, někdy se používá označení *Basel 2*). Další verze – třetí konzultativní dokument – byl publikován v dubnu 2003. Konečná verze byla po odsouhlasení guvernéry centrálních bank a představiteli regulačních orgánů zemí G10² publikována 26. června 2004 (*International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A Revised Framework*). Koncept by měl být implementován bankami a jejich skupinami od konce roku 2006 s tím, že nejpokročilejší metody konceptu bude možné využít až od konce roku 2007.

„Nová basilejská kapitálová dohoda“ vzbudila velký zájem bank, regulátorů, auditorů a ostatních zainteresovaných subjektů. K návrhům se vyjádřily nejrůznější instituce, včetně např. Světové banky, Mezinárodního měnového fondu a auditorských firem, jako je Standard&Poor's. Samotným Výborem bylo v průběhu přípravy uveřejněno množství dalších materiálů, které se soustřeďovaly na vybrané problémy. Nový koncept je předmětem seminářů a konferencí pořádaných po celém světě. Mnohé národní bankovní dohledy ve snaze se na aplikaci konceptu důkladně připravit vyhlásily projekty implementace konceptu, na nichž participují i banky. V České republice byl založen „Projekt implementace Basel 2“, na němž se podílejí banky, Česká bankovní asociace, Komora auditorů České republiky, Česká národní banka a Ministerstvo financí ČR.

Nový koncept kapitálové přiměřenosti znamená ve srovnání s konceptem kapitálové přiměřenosti platným v současné době několik zásadních změn. Je tedy možné očekávat potenciální dopady na řízení bank, na kvalitu vzdělání příslušných zaměstnanců a v konečných důsledcích i na úroveň nákladů bank spojených s implementací. Pro některé banky může zřejmě koncept znamenat i potřebu navýšení kapitálu.

Nový koncept bude převzat také do příslušné legislativy Evropské unie; tato legislativa pak bude závazná pro všechny členské státy. Paralelně s přípravami konceptu Výborem pracovala Evropská komise na vlastních návrzích, které byly promítnuty do směrnice 2000/12/ES, o přístupu k činnosti úvěrových institucí, a do směrnice 93/6/EHS, o kapitálové přiměřenosti

¹ První konzultativní dokument, pod názvem „Nový systém kapitálové přiměřenosti“ (*A New Capital Adequacy Framework, Consultative paper*) byl uveřejněn v červnu 1999. Komentáře k prvnímu návrhu byly Basilejskému výboru pro bankovní dohled předloženy do 31. března 2000. Uvedený materiál představoval cca 40 stran.

² Belgie, Kanada, Francie, Německo, Itálie, Japonsko, Lucembursko, Nizozemí, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie, USA

investičních firem a úvěrových institucí. Finální verzi návrhu uveřejnila Evropská komise 14. července 2004 – *Proposal for Directives of the European Parliament and of the Council, Re-casting Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions*. Poté byl tento návrh předán do legislativního procesu v rámci EU, tj. k projednání v Radě EU a v Evropském parlamentu. Jednání příslušné pracovní skupiny Rady EU byla zahájena v červenci 2004. Evropská komise předala návrh s tím, že sama označila jako nutné k dořešení 3 problémy:

- 1. datum implementace směrnice – lze zvažovat tyto 3 varianty: a) nový koncept zavést od konce roku 2006, b) až od konce roku 2007, c) od konce roku 2006 umožnit aplikaci pouze jednoduchých metod nového konceptu vč. možnosti zůstat u dosavadního konceptu a od 2007 aplikovat pouze metody nového konceptu vč. metod pokročilých (k této variantě se přiklonila Komise);
- 2. vztahy mezi domovskými a hostitelskými regulátory při odsouhlasování modelů bank;
- 3. nižší kapitálový požadavek pro obchodníky s cennými papíry s kapitálem nad 730 tis. EUR, kteří obchodují převážně na účet klienta.

Cíle příspěvku

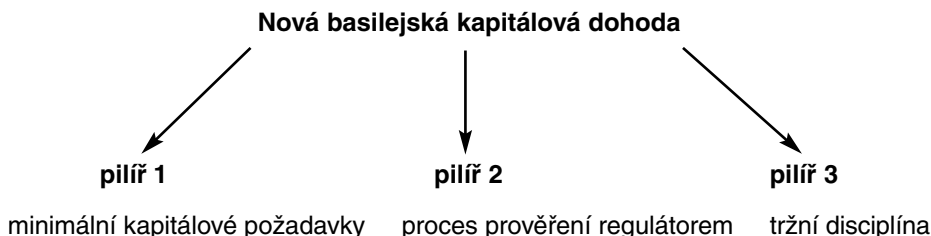
Cílem příspěvku je poskytnout stručnou charakteristiku nového konceptu kapitálové přiměřenosti, vč. zmínění diskutovaných potenciálních dopadů, kterými jsou dopad na malé a střední podniky EU a procykličnost konceptu. Záměrem je stručně charakterizovat i přístup ke konceptu v rámci Evropské unie. Pozornost je věnována kvalitativním dopadům implementace nového konceptu. Hlavním cílem, se kterým byl příspěvek zpracován, byl kvantitativní odhad dopadu na potřebu regulatorního kapitálu bank se sídlem v České republice při použití pouze nejjednodušších metod měření rizik pro regulatorní účely – standardizované metody měření úvěrového rizika a základní metody měření operačního rizika. Příspěvek uzavírá krátké shrnutí vlivu implementace konceptu na regulátora.

2. Základní charakteristika nového konceptu basilejské kapitálové dohody a diskutované problémy

„Nová basilejská kapitálová dohoda“ je založena na třech pilířích – viz *schéma 1*. Ve srovnání s dosavadním konceptem, který využívá jednoduché metody měření rizika, klade nový návrh důraz na vlastní metodologie bank, proces prověřování regulátorem a tržní disciplínu, které má být dosaženo tím, že banky budou zveřejňovat větší množství informací. Kombinací těchto prvků začleněných v pilíři 1 až 3 konceptu se usiluje o dosažení vyšší bezpečnosti velmi dynamického a komplexního finančního systému.

Dohoda aplikovaná v současné době ((Basel Committee on Banking Supervision, 1988), doplněná v roce 1996 (Basel Committee on Banking Supervision, 1996)) umožňuje pouze jeden postup výpočtu kapitálového poža-

SCHÉMA 1 Nová basilejská kapitálová dohoda

zdroj: (Basel Committee on Banking Supervision, 2004)

pravku k úvěrovému riziku – pro bankovní portfolio (jsou sem zařazeny nástroje, které nejsou určeny k obchodování, jako např. poskytnuté úvěry) se stanovují tzv. rizikově vážená aktiva banky³. Dohoda se zaměřovala na celkový objem kapitálu bank, který bude schopen redukovat riziko nesolventnosti banky a potenciální náklady, které by ze selhání banky vyplývaly pro vkladatele.

Nový koncept staví na stejných základech, je avšak flexibilnější; jeho záměrem je zdůraznit rovněž význam vnitřní kontroly a řízení v bance, dále význam dohledu prováděného regulátory a tržní disciplíny. Banky budou moci i pro regulatorní účely využít postupy, které nejlépe odpovídají jejich úrovni řízení a rizikovému profilu. Sofistikovanějším bankám bude umožněno používat vlastní rizikově senzitivnější metodologie.

Koncept bude aplikován nejen na individuálním, ale i na konsolidovaném základě, aby bylo zajištěno, že kapitálem jsou pokryta i rizika skupiny, jejímž členem banka je. Basilejský koncept se zaměřuje na mezinárodně aktivní banky, jeho základní principy jsou však, podle Výboru, vhodné i pro aplikaci na banky s různou úrovní komplexnosti a sofistikovanosti⁴.

Dále zde uvedeme stručnou charakteristiku pilířů 1–3 konceptu.

2.1 Pilíř 1: Minimální kapitálové požadavky

Nový koncept v zásadě zachovává současnou definici kapitálu⁵ a požadavek na dodržení kapitálové přiměřenosti minimálně ve výši 8 % kapitálu k součtu rizikově vážených aktiv (RVA) a kapitálových požadavků k tržnímu a operačnímu riziku – viz níže. Pilíř 1 však zavádí další minimální kapitálový požadavek, a to ve vztahu k operačnímu riziku. Ke změně proto dochází ve jmenovateli zlomku pro stanovení výše kapitálové přiměřenosti banky:

$$\text{kapitálová přiměřenost} = \frac{\text{kapitál}}{\text{RVA} + 12,5(\text{KPOŽTR} + \text{KPOR})} \geq 8 \%$$

³ Rizikově vážené aktivum se vypočítá vynásobením hodnoty tohoto aktiva rizikovou vahou stanovenou regulátorem, která je většinou vyjádřena v procentech.

⁴ Definice mezinárodně aktivní banky není v konceptu uvedena.

⁵ jednou z jeho složek je základní kapitál

TABULKA 1 Nová basilejská kapitálová dohoda – pilíř 1

Nová basilejská kapitálová dohoda – pilíř 1		
1. část – úvěrové riziko		
standardizovaný postup – využití externích ratingů	IRB-postup – využití vlastního hodnocení	
	základní postup IRB	pokročilý postup IRB
2. část – metody snižování úvěrového rizika		
jednoduchý postup pro zajištění	komplexní postup pro zajištění	
3. část – sekuritizace		
4. část – operační riziko		
5. část – obchodní portfolio		

zdroj: (Basel Committee on Banking Supervision, 2004)

kde: *RVA* rizikově vážená aktiva bankovního portfolia
KPOŽTR kapitálový požadavek (ve vztahu) k tržnímu riziku
KPOR kapitálový požadavek k operačnímu riziku, zaváděný nově

Pilíř 1 obsahuje v podstatě 5 částí, které se zabývají:

- úvěrovým rizikem: stanovení potřeby kapitálu pro pokrytí tohoto rizika s využitím standardizovaného nebo IRB-postupu (IRB – Internal Ratings-Based Approach),
- snižováním úvěrového rizika: využití různých typů zajištění, záruk apod.,
- sekuritizací: stanovení potřeby kapitálu pro pokrytí rizik vyplývajících ze sekuritizace,
- operačním rizikem: pokrytí operačního rizika kapitálem,
- obchodním portfoliem: např. úprava definice tohoto portfolia.

Celkový přehled pilíře 1 je uveden v *tabulce 1*.

Stanovení kapitálového požadavku ve vztahu k tržnímu riziku, které bylo zavedeno dodatkem z roku 1996, zůstává v podstatě nezměněno; upravena byla např. definice obchodního portfolia. Úvěrové riziko lze pro regulační účely snižovat např. přijímáním stanovených typů zajištění, záruk nebo uzavíráním úvěrových derivátů.

Měření úvěrového rizika je ve srovnání s dosavadním konceptem kapitálové přiměřenosti rozpracováno. Je doporučován standardizovaný postup (standardizovaná metoda) nebo metoda založená na vlastním hodnocení – IRB-postup – s tím, že lze využít dvě varianty IRB-postupu – základní a pokročilou. Banky budou moci použít IRB-postup po odsouhlasení regulátorem.

Standardizovaná metoda pro měření úvěrového rizika

Koncepčně je standardizovaná metoda pro měření úvěrového rizika stejná jako v současné dohodě, více však zohledňuje podstupovaná rizika. Banka bude nadále přiřazovat rizikovou váhu každému z aktiv a pozic podrozkvahy a stanovovat jejich rizikově váženou hodnotu.

Individuální rizikové váhy závisející na kategorii vypůjčovatелů, např. vlády, banky a obchodní společnosti, budou podle nové dohody určeny na základě ratingů (dosavadní postupy vycházely z kritéria členství dané země v OECD), které poskytují externí ratingové agentury, například Standard & Poor's. Dále bude možné vycházet také z hodnocení zemí exportními úvěrovými institucemi, vč. souhrnných hodnocení zemí publikovaných na webových stránkách OECD. To bude znamenat, že například pro pohledávky obchodních společností, u nichž lze v současné době použít pouze rizikovou váhu 100 %, bude nově možné použít 4 kategorie rizikových vah – 20 %, 50 %, 100 % a 150 %.

Postup založený na vlastním hodnocení

Na základě IRB-postupu bude bankám povoleno, aby pro ohodnocení úvěrového rizika svého portfolia používaly vlastní odhady úvěrové bonity dlužníka. Pro různé typy úvěrových angažovaností (např. půjčování obchodním společnostem nebo drobným klientům) budou banky používat různý analytický systém. Základní metoda bankám dovoluje, aby stanovovaly a pro regulační účely používaly vlastní odhady pravděpodobnosti selhání klienta. Pokročilá metoda bude znamenat využívat vlastní odhady dalších charakteristik, jako je např. LGD – *loss given default*, ztráta při selhání.

2.2 Pilíř 2: Proces prověřování regulátorem

Podle pilíře 2 musí regulátor v rámci svého prověřování zajistit, aby banka měla zavedeny odpovídající vnitřní procesy, které umožní vyhodnotit adekvátnost jejího kapitálu vzhledem k podstupovaným rizikům. Nový koncept klade důraz na odpovědnost vedení banky za rozvoj těchto procesů, za zajištění kontrolních mechanismů a za stanovení cílů odpovídajících rizikovému profilu dané banky, vč. přijaté strategie dalšího rozvoje. Regulátor by měl mít odpovědnost za vyhodnocení toho, jak kvalitně banky zjišťují svoje kapitálové potřeby. Pokud to bude situace vyžadovat, má regulátor povinnost odpovídajícím způsobem zasáhnout. Implementace pilíře 2 bude v mnoha případech znamenat mnohem intenzivnější dialog mezi regulátory a bankami.

2.3 Pilíř 3: Tržní disciplína

Cílem pilíře 3 je zajistit, aby banky zveřejňovaly více informací. Efektivní podávání informací je důležité pro to, aby všichni účastníci trhu získali lepší přehled o rizikovém profilu banky a o adekvátnosti jejího kapitálu. Nový koncept proto stanoví požadavky na zveřejňování informací z různých

oblastí včetně metod použitých při propočtu kapitálové přiměřenosti. Základní doporučení na zveřejňování informací se aplikují na všechny banky s tím, že podrobnější informace budou vyžadovány od bank, které používají vlastní postupy měření úvěrového rizika, techniky na snížení úvěrového rizika a sekuritizaci aktiv.

3. Problémy diskutované v souvislosti s novým konceptem

3.1 Procykličnost

V souvislosti s novým konceptem je mimo jiné diskutována otázka, zda má koncept procyklický charakter, či nikoliv. Na procykličnost konceptu upozornila mimo jiné auditorská firma PricewaterhouseCoopers (PWC). Ve svém stanovisku uvedla, že z hlediska mikroregulace je žádoucí, aby kapitálové požadavky byly více spojeny s rizikem. Pokud se však týká dohledů a centrálních bankéřů, pak ve snaze zavést rizikově citlivější systém existuje riziko, že regulační požadavky se stanou nadměrně procyklickými. Kapitálové požadavky v dobách nepříznivého ekonomického rozvoje budou strmě růst, což bude mít za následek větší restriktci úvěrů s jasnými makroekonomickými důsledky. Výbor se snažil toto nebezpečí zmírnit požadavkem, aby banky používaly dlouhodobá hodnocení ratingových agentur nebo aby vycházely při stanovení výše hodnocení (ratingy) z údajů za celý ekonomický cyklus. Také zvýšená pozornost věnovaná zátěžovým testům (*stress testing*) by mohla pomoci tomu, aby banky držely adekvátní objem kapitálu pro dobré, ale i špatné časy. Nicméně ve snaze zajistit, aby byl regulační kapitál rizikově citlivější, se prvek procykličnosti existující na mikroekonomické úrovni zvýší a v extrémních případech se – podle PWC – stane hrozbou pro makroekonomické cíle (PricewaterhouseCoopers, 2001).

Firma PWC si je vědoma toho, že řešení odstranění procykličnosti konceptu nemůže spočívat v přizpůsobení regulace kapitálové přiměřenosti tak, aby se stala rizikově méně citlivou. Podle jejího názoru by regulátoři mohli makroekonomická rizika redukovat tím, jak stanoví a budou sledovat dodržování kapitálové přiměřenosti. Kapitál je určen k tomu, aby absorboval vzniklé ztráty s cílem ochránit depozita veřejnosti. Existují také způsoby, jak firmy v problematických obdobích podpořit. Firma PWC navrhuje, aby za výjimečných okolností a na základě kontrolovaného postupu mohla kapitálová přiměřenost bank klesnout po omezenou dobu pod požadované minimum. Aby byl takový postup bankám umožněn, bylo by třeba vzniklou situaci důkladně analyzovat (prověřit obchodní aktivity bank, podstupovaná rizika apod.), trvale ji vyhodnocovat a především přijmout plán rekapitalizace.

Firma PWC poukázala na makroekonomické důsledky rizikově citlivější regulace. Nastavit regulaci tak, že bude dopředu přijat princip, že za „určitých okolností“ může kapitálová přiměřenost banky klesnout pod minimálních 8 %, se jeví jako problematické. Důsledkem by mohla případně být i určitá demotivace bank, nebo dokonce spekulace. Zde by měli spíše působit regulátoři. Měli by sledovat vývoj ekonomických podmínek a vyhodnocovat vliv regulace na politiku půjčování bankami. To by mohlo umožnit přijímat včas opatření, která v dobách nepříznivého vývoje omezí procyk-

ličnost regulace na co nejmenší míru. Součástí činnosti bank i regulátorů by mělo být systematické provádění zátěžových testů.

V rámci příprav na novou kapitálovou regulaci zadala Rada Evropské unie auditorské firmě PWC vypracování studie dopadů nového konceptu kapitálové přiměřenosti ((PWC, 2004); studie byla uveřejněna v dubnu 2004 na webových stránkách Evropské komise). Obavy z procykličnosti konceptu jsou zřejmě neopodstatněné, studie je nepotvrdila. Firma PWC vyšla z následujících skutečností.

1. Procykličnost ve finančním chování je vlastní finančním systémům a není znakem požadavků regulátorů. Rizikovost aktiv se mění během ekonomického cyklu; proto jakékoliv vyhodnocování rizika (ať již je založené na externím, nebo interním hodnocení) tuto procykličnost odráží. Větší variabilita kapitálových požadavků tedy odpovídá změnám, ke kterým dochází v rámci režimu, který je na rizikovosti založen.
2. Procykličnost by se měla porovnávat za období po zavedení Basel 2 a před zavedením Basel 2. Donedávna (za existence Basel 1) vykazovala dostupnost bankovních úvěrů znak procykličnosti, a to dokonce i tehdy, když kapitálové požadavky přesně neodrážely změny v úvěrovém riziku. To je zčásti přičítáno roli a postupům úvěrových pracovníků v bankách. Rozhodnutí v této oblasti byla totiž přijímána dosti neformálně. Právě tento neformální proces zhoršoval ekonomický cyklus. Tím, že banky začaly používat formálnější a přesnější techniky a postupy řízení rizika, že řídí rizika se zohledněním trhů, na kterých působí, a že využívají i moderní finanční teorie, dochází k omezení procykličnosti. Stejného názoru jsou, jak uvádí studie PWC, i regulátoři.

Dále se tato zpráva PWC zmiňuje o tom, že Výbor uznal, že míra zvýšené variability nového konceptu závisí na dvou důležitých faktorech: 1. na míře zvýšení kapitálových požadavků pro danou změnu pravděpodobnosti selhání PD (*probability of default*); 2. na tom, v jaké míře berou banky při stanovení vlastního ratingu v úvahu pravděpodobnost budoucích poklesů. V reakci na tyto skutečnosti Výbor zploštil rizikovou křivku pro půjčování firmám. Banky však musejí používat při aplikaci sofistikovaných IRB-postupů data za delší časové období.

Významnou skutečností v tomto ohledu je i to, že součástí postupů podle konceptu pilíře 2 je požadavek, aby banky prováděly zátěžové testy potřeby kapitálu a simulovaly vliv zhoršených podmínek na rozsah rizika. Tyto zátěžové scénáře by měly odhadnout senzitivitu změn kapitálu na události ovlivňující trhy, včetně jejich volatility a likvidity.

Podle názoru regulátorů představuje pilíř 1 minimální standard, který by neměl být aplikován mechanicky. Od bank se očekává, že zajistí dostatečný kapitál za všech ekonomických podmínek. Hlavním cílem nového konceptu proto je podpořit povědomost bank o rizicích a zajistit, že nejen banky, ale i další účastníci trhu budou pro účely ohodnocení postupovaného rizika a nastavení svých vlastních aktivit během celého cyklu využívat dynamičtější a do budoucnosti zaměřené postupy.

Podle pilíře 2 by banky měly jít dále než jen sledovat, zda dodržují minimální kapitálové požadavky. Měly by být obezřetné a mít kapitál vyšší než minimální, aby byly schopny redukovat větší variabilitu rizikově citlivějšího kapitálového režimu, jakým Basel 2 je. Aby byla procykličnost ome-

zována, měla by se rizika vyhodnocovat nejen v jednoletém časovém horizontu. Důležitá v tomto ohledu je i konzervativní tvorba opravných položek, která také může procykličnost omezit, když banky budou mít dostatečný „polštář“. Význam má i pilíř 3 – zveřejňování informací bankami. Jeho důsledné naplnění může stabilitu finančních trhů dále podpořit.

Z analýz firmy PWC vyplynulo, že procyklický efekt bude nevýznamný. Důležitá je povědomost bank o rizicích a lepší systémy jejich řízení, které umožní dříve identifikovat problémy v portfoliu bank. Regulátoři musejí vše sledovat a zasáhnout, když bude třeba. Protože koncept Basel 2 staví na nových, sofistikovaných metodách, je příslibem zmírnění procyklického chování.

3.2 Dopad konceptu na malé a střední podniky

Velmi konkrétně se k novému konceptu vyjádřil již v listopadu 2001 německý ministerský předseda G. Schröder, když (The Economist, 2001) pohrozil, že Německo bude vetovat jakoukoliv evropskou direktivu založenou na posledních návrzích Výboru; vyvinutá pravidla nejsou akceptovatelná komerčními bankami; je nepřijatelné, aby banky byly nuceny dodržovat postupy nejsofistikovanějších světových bank. Za negativní považoval i to, že v důsledku implementace pilíře 3 konceptu dojde s největší pravděpodobností ke zvýšení nákladů bank na uveřejňování informací. Kritika souvisela také s nakládáním s malými a středními podniky podle NBCA; těchto podniků jsou v Německu 3 miliony a jsou považovány za základ ekonomiky. G. Schröder poukázal také na skutečnost, že postupy navrhované Výborem pro úvěrové riziko jsou založeny na hodnocení vnějších ratingových agentur nebo na vlastním hodnocení závazků firem bankami; upozornil na to, že pouze malé procento malých a středních podniků má rating. Německé společnosti jsou více, než je obvyklé, závislé na střednědobých a dlouhodobých úvěrech, a tak bez povšimnutí nezůstala ani skutečnost, že koncept poněkud znevýhodňuje dlouhodobé financování. G. Schröder vyjádřil obavu, že střední podniky budou v horším postavení. Poukázal rovněž na skutečnost, že většina z 2800 bank v Německu není vybavena tak, aby mohla zavést vlastní hodnocení společností, které úvěrují. Změna této situace by zvýšila náklady bank a náklady úvěrování. Bankovní asociace se snaží pomoci bankám tak, že mají v úmyslu shromažďovat data svých členů, která by mohly využít pro účely nového konceptu. G. Schröder proto bankám vzkázal, aby se v aplikaci nového konceptu neunáhlovaly. Výbor pak vyzval k úpravě konceptu.

Zmíněné problémy Výbor řešil v prodlouženém období, které si ve srovnání s původními předpoklady vyhradil pro zkoumání dopadů nového konceptu. Připravil další kvantitativní studii. Třetí konzultativní dokument, uveřejněný v dubnu 2003, obsahoval ve srovnání s druhým konzultativním dokumentem některé změny; mimo jiné se zde na retailové pohledávky, za které jsou považovány i úvěry malým podnikům, aplikuje nižší riziková váha 75 %.

Na tento segment klientů bank byla rovněž zaměřena studie firmy PWC. Analýzy potvrdily, že malé a střední podniky spoléhají ve velké míře na financování bankami. Výsledky třetí kvantitativní studie QIS3 (QIS3 – *Quantitative Impact Study 3*; studie byla organizována v roce 2002 a 2003 Vý-

borem, s nímž spolupracovala Evropská komise, která údaje vyhodnocovala za banky EU), uveřejněné v červenci 2003⁶, však ukázaly pokles kapitálových požadavků pro úvěrové riziko ve všech zemích, které data v této oblasti poskytly. Např. při aplikaci standardizované metody došlo k poklesu o necelých 5 % v případě Rakouska a Německa, o 10 % v případě Belgie, Francie a Portugalska. Ukázalo se, že vliv nových kapitálových pravidel se může lišit v závislosti na typu malých a středních podniků, na úvěrové kvalitě vypůjčovatele, ale i na typu celého průmyslu nebo regionu, ale také v závislosti na kvalitě zajištění. Např. v Rakousku jsou kapitálové požadavky pro firmy působící v oblasti turistiky a dopravy vyšší, než jsou průměrné hodnoty (o 7 %); přesto jsou ale tyto hodnoty nižší než požadovaných 8 % rizikově vážených aktiv podle současného konceptu kapitálové přiměřenosti.

Závěr studie vyznívá pozitivně v tom smyslu, že nový koncept by neměl mít negativní dopad na dostupnost a náklady financování malých a středních podniků. Kapitálové požadavky spíše poklesnou a zvýšené použití vlastních ratingů pro účely rozhodování v oblasti cenové politiky by tedy nemělo vést ke výšení nákladů financování. Získané výsledky jsou samozřejmě průměrnými hodnotami, takže nelze vyloučit vyšší kapitálové požadavky u určitého segmentu zmíněných podniků. To bude ovlivněno zejména úvěrovou kvalitou vypůjčovatelů dané oblasti průmyslu nebo i regionů.

4. Obecné kvalitativní dopady nového konceptu

Nová kapitálová dohoda by měla být dodržována mezinárodně aktivními bankami zemí G10. Lze však předpokládat, že bude – stejně jako v současné době platný koncept – vyžadována regulátory také v ostatních zemích. Aplikaci si nakonec může vynutit i sám trh, pokud bude banka chtít i touto cestou podpořit svoje postavení na něm.

Banky a regulátoři se budou muset na uplatňování nového konceptu připravit. To bude znamenat finanční náklady a nutnost dostatečně dlouhého přípravného období zejména pro ty banky, které počítají s aplikací sofistikovanějších metod stanovení kapitálových požadavků využitelných po odsouhlasení regulátorem.

V rámci přípravy na přijetí nového konceptu bude nezbytné provést úpravy systémů, promítnout změny do řízení úvěrového rizika, v mnohých bankách pak vůbec zavést sledování, řízení a vyhodnocování operačního rizika. Bude třeba se soustředit na postupy nejen v samotné bance, ale popřípadě i v rámci celé konsolidované skupiny. Pro účely naplnění požadavků pilíře 2 budou muset banky mnohdy zavést systémy vyhodnocování podstupovaných rizik vzhledem k potřebě kapitálu. Důležité bude, aby ve výši kapitálu zohledňovaly i svoje strategie a obchodní plány. Tyto systémy je podle pilíře 2 povinen prověřovat regulátor.

Nesporným přínosem konceptu je, že do kapitálových požadavků se budou přesněji promítat ocenění rizik z finančních transakcí. Zejména při

⁶ Výsledky byly uveřejněny Evropskou komisí 1. července 2003 pod názvem *Review of the Capital Requirements for Credit Institutions and Investment Firms – Third Quantitative Impact Study: EU results*; http://europa.eu.int/comm/internal_market/regcapital/index_en.htm.

využití sofistikovanějších postupů by mělo dojít k určitému omezení nákladů bank tím, že se sblíží interní a regulatorní systémy řízení kapitálové přiměřenosti.

Banky by mohly dosáhnout určitého snížení potřeby kapitálu také tím, že nebankovním subjektům, na jejichž pohledávky byla doposud jednotně uplatňována riziková váha 100 %, bude možné přidělit při dostatečně vysokém ratingovém ohodnocení příznivější rizikovou váhu. Na druhé straně ale existuje určitý potenciál pro absolutní navýšení potřeby kapitálu, a to zejména z důvodu zavedení kapitálového požadavku pro operační riziko – pokud banky nebudou moci kompenzovat toto navýšení potřeby kapitálu snížením potřeby např. na straně úvěrového rizika nebo přijímáním dalších, doposud nevyužívaných typů zajištění.

Dopad na bankovní sektor může mít i uplatňování postupů podle pilíře 2, který vychází ze skutečnosti, že subjekt s větší tolerancí k riziku je potenciálně zranitelnější a měl by proto být adekvátně kapitálově vybaven. Banka s horším rizikovým profilem bude muset udržovat kapitálovou přiměřenost na vyšší úrovni než banka se silnou averzí k riziku. Před bankami tedy může stát úkol vyrovnat se s dalšími náklady, které mohou potenciálně snižovat jejich konkurenceschopnost. Zde je nutné zdůraznit odpovědnost regulátorů za vyhodnocení rizikového profilu banky a za návazné stanovení výše kapitálové přiměřenosti. Jejich postupy musejí být transparentní a maximálně usilovat o vyloučení vlivu subjektivních hodnocení. Podporou celého procesu by mělo být zveřejňování postupů využívaných regulátory.

5. Odhadované dopady na banky v České republice při použití standardizované metody měření úvěrového rizika a základní metody měření operačního rizika

Nový koncept kapitálové přiměřenosti, odsouhlasený guvernéry centrálních bank a představiteli regulatorních orgánů zemí G10, je výzvou pro banky, ale i regulátory. Sám o sobě vyvolává, jak bylo alespoň zčásti naznačeno výše, také řadu otázek, vč. otázky, zda a jaký kvantitativní dopad může mít tento koncept na bankovní sektor dané země.

Důležitý bude přístup bank k implementaci. Jistě bude záležet na mnoha faktorech, které již byly nebo teprve budou brány v úvahu při přípravě. Svoji úlohu mohou hrát typy produktů a rozsah portfolií. Banky, které využívají spíše jednodušší produkty s relativně co do objemu menšími portfolii, mohou inklinovat spíše k jednodušším metodám. Příprava a zavedení vlastních systémů hodnocení a řízení rizik, které by vyhovovaly požadavkům nového konceptu pro IRB-postup, mohou být ve srovnání s potenciální úsporou kapitálu až příliš nákladné. Nelze zde však absolutizovat. Menší banky mohou sofistikované metody také využívat, pokud svoje síly spojí a dohodnou se např. na společném shromažďování dat. Tento přístup byl zvolen např. v Německu, kde se očekává, že i malé banky budou využívat pokročilé metody. K tomu dodejme, že mnohé banky – a to i ty velké – budou mnohdy muset upravit systémy interního hodnocení, které umožňují stanovit pravděpodobnosti selhání protistran, a zajistit mimo jiné i dostatečný počet ratingových stupňů, který by reflektoval jak nesplácené, tak splácené pohledávky.

TABULKA 2 Přehled vybraných zemí – pohledávky za vládami: rating Standard&Poor's, hodnocení OECD a rizikové váhy podle NBCA

země	rating S&P dlouhodobý – místní měna	riziková váha podle NBCA	rating S&P dlouhodobý – cizí měna	riziková váha podle NBCA	hodnocení OECD	riziková váha podle NBCA
Bulharsko	BBB	50 %	BB+	100 %	5	100 %
Chorvatsko	BBB+	50 %	BBB–	50 %	4	100 %
Maďarsko	A	20 %	A–	20 %	2	20 %
Polsko	A–	20 %	BBB+	50 %	2	20 %
Rumunsko	BB+	100 %	BB	100 %	5	100 %
Ruská federace	BBB–	50 %	BB+	100 %	5	100 %
Slovensko	A–	20 %	BBB+	50 %	3	50 %
Slovinsko	AA	0 %	A+	20 %	2	20 %
Česká republika	A	20 %	A–	20 %	2	20 %

zdroje: web ČNB; Bloomberg; Country Risk Classification – web OECD – srpen 2004; tisk: září 2004

Kapitálovou přiměřenost bank ovlivní angažovanosti vůči státům, ale i bankám. Mnohé státy, zejména střední a východní Evropy, nezískaly ratingy, které by opravňovaly k použití současné rizikové váhy 0 %. Riziková váha se může zhoršit na 20 %, příp. až na 50 %. České republice byl od Standard&Poor's přidělen dlouhodobý rating na pohledávky v CZK A, na pohledávky v cizí měně A–, což představuje rizikovou váhu 20 %. Pro informaci jsou v *tabulce 2* uvedeny vybrané země a jejich hodnocení ratingovou agenturou Standard&Poor's a hodnocení OECD; z tohoto hodnocení lze rovněž vycházet pro regulační účely při stanovení rizikových vah aktiv.

Z uvedeného přehledu vyplývá zhoršení rizikových vah ve srovnání se současným stavem (0 %) v případě Maďarska, Polska, Slovenska, ale i České republiky, které jsou členy OECD, resp. jsou zařazeny mezi státy zóny A⁷ podle současných pravidel. Např. podle nového konceptu lze pohledávky za vládou Slovenska ve slovenských korunách vážit rizikovou vahou 20 %, v cizí měně pak 50 %.

Horší zacházení s pohledávkami za vládami ve srovnání se současným konceptem lze do určité míry – pouze u pohledávek v domácí měně – eliminovat tím, že regulátor využije preferenčního zacházení – diskrece, kterou NBCA umožňuje a která spočívá v tom, že regulátor může snížit rizikovou váhu u pohledávek za domácí vládou denominovaných a financova-

⁷ Zónou A se rozumí všechny členské státy Evropského ekonomického prostoru (EEA) a všechny ostatní země, které jsou řádnými členy OECD, a země, které uzavřely s Mezinárodním měnovým fondem úvěrovou dohodu v rámci tzv. *General Arrangements to Borrow* (GAB). K červnu 2002 se jednalo o tyto státy: Austrálie, Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Island, Japonsko, Kanada, Korea, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Maďarsko, Mexiko, Německo, Nizozemí, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Saúdská Arábie, Slovenská republika, Spojené království, Spojené státy americké, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko. Země, která restrukturalizovala svůj státní vnější dluh nebo o tuto restrukturalizaci požádala, se po dobu následujících pěti let do zóny A nezahrnuje (viz vyhláška České národní banky č. 333/2002 Sb.).

ných (banka musí mít také závazky v této měně) v domácí měně. Ostatní zahraniční regulátoři mohou bankám, které dohlížíjí, umožnit stejný přístup. Konkrétně tedy pokud např. slovenský regulátor (Národní banka Slovenska) rozhodne o rizikové váze 0 % u pohledávek za vládou SR ve slovenských korunách (z ratingu SR vyplývá váha 20 %), ostatní regulátoři mohou bankám, nad nimiž dohlížíjí, umožnit aplikovat stejný postup. (Podle návrhu směrnice 2000/12/EC, v projednáváné v Radě EU v listopadu 2004, by měla být zmíněná diskrece – obsažená v NBCA – ve směrnici odstraněna. Na pohledávky za vládou a centrální bankou členského státu EU denominované a financované v domácí měně bude možné přímo ze směrnice aplikovat rizikovou váhu 0 %.)

Jiným aspektem konceptu je skutečnost, že banky se sídlem v České republice budou zřejmě stěží schopny využít výhody nižšího kapitálového požadavku vůči klientům, kteří dosáhnou lepší (nižší) rizikovou váhu díky svému vyššímu hodnocení. Obecným problémem v tomto ohledu je nedostatečné pokrytí ratingy; navíc subjektů s vysokým hodnocením je velmi málo a případná úspora kapitálu bude tedy minimální. Lze očekávat, že pro banky může být z hlediska kapitálových požadavků nákladnější také působení na mezibankovním trhu. Regulátor může zvolit takové zacházení s pohledávkami za bankami, kdy pohledávkám bude přidělena riziková váha o jednu kategorii méně příznivá, než je riziková váha, která byla přidělena pohledávkám za vládou. Zároveň může využít tzv. preferenční zacházení – možnost snížit rizikovou váhu pouze u pohledávek s původní splatností 3 měsíce denominovaných a financovaných v CZK. Konkrétně by pak tato možnost v podmínkách České republiky znamenala, že u pohledávek za bankami by bylo možné aplikovat současnou rizikovou váhu 20 % jen na pohledávky v CZK se splatností do 3 měsíců, na ostatní pohledávky pak 50 %.

Pro banky bude zřejmě výhodnější investovat – a je úvěrovat – v státech, bankách a obchodních společnostech s vyšším hodnocením, které působí na vyspělejších trzích. Konkurenceschopnost bank České republiky na evropských trzích se může zhoršit, a to nejen v porovnání s hlavními světovými bankami, ale také v porovnání s přímými regionálními konkurenty z vyspělejších zemí. Kapitálový požadavek pro operační riziko bude znamenat zvýšení celkového požadavku, neboť banky nebudou moci využít kompenzace snížením kapitálového požadavku k úvěrovému riziku (Kříž, 2001).

5.1 Odhad kvantifikace potřeby kapitálu za bankovní sektor České republiky podle konceptu z června 2004

Odhad kvantitativních dopadů NBCA na bankovní sektor České republiky lze provést pouze za určitých zjednodušujících předpokladů. Překážkou pro přesnější stanovení potřeby kapitálu je především nedostatek údajů. Data, která jsou k dispozici, neumožňují přesně rozlišit např. jednotlivé vlády nebo centrální banky, vůči nimž mají banky svoje pohledávky. Kromě toho typy zajištění, které budou používány při aplikaci nového konceptu, jsou informací, kterou mají k dispozici pouze jednotlivé banky.

Odhad dopadu nového konceptu na bankovní sektor uvedený v *tabulce 3* vychází z konceptu Výboru uveřejněného v červnu 2004 (Basel Committee on Banking Supervision, 2004). Využity byly údaje o kapitálu a kapitálových

TABULKA 3 Přibližný propočet dopadů nového konceptu kapitálové přiměřenosti na bankovní sektor České republiky
v tis. Kč

bankovní sektor celkem		nový koncept kapitálové přiměřenosti	
	hodnota	navýšení kapitálového požadavku	kapitálový požadavek celkem
31. 12. 2002			
kapitál	130 049 150		
kapitálový požadavek A	67 337 508	6 729 758	74 067 266
kapitálový požadavek B	5 206 845	0	5 206 845
kapitálový požadavek A a B	72 544 353	6 729 758	79 274 111
kapitálový požadavek pro operační riziko		12 756 144	12 756 144
kapitálový požadavek celkem	72 544 353	19 485 902	92 030 255
kapitálová přiměřenost (v %) k 31.12.2002			14,34
kapitálová přiměřenost se zohledněním nového konceptu (v %)			11,30
memorandum:			
hrubý příjem – průměr k 31. 12. 2000, 2001, 2002	85 040 959		
kapitálový požadavek k operačnímu riziku (hrubý příjem krát 0,15)	12 756 144		

zdroj: Hlášení o kapitálové přiměřenosti, Výkaz zisků a ztrát;

požadavcích A a B⁸ k 31. 12. 2002. Propočet kapitálového požadavku k operačnímu riziku byl stanoven za pomoci využití hrubého příjmu za 3 roky – k 31. 12. 2000, 2001 a 2002.

V tabulce 3 jsou shrnuty propočty, které byly provedeny na základě těchto zvolených podmínek:

- na 10 % objemu pohledávek za centrálními vládami a za centrálními bankami států zóny A byla aplikována riziková váha 50 %;
- pohledávky za centrálními vládami a za centrálními bankami států zóny B byly váženy rizikovou vahou 100 %;
- 10 % objemu pohledávek za bankami států zóny A bylo váženo rizikovou vahou 50 %;
- pohledávky za bankami států zóny B s původní splatností do 1 roku byly váženy rizikovou vahou 100 %;
- 10 % objemu pohledávek za vládami územních celků států zóny A, za orgány územní samosprávy států zóny A, za vládou podporovanými institucemi, za obchodníky s CP se sídlem ve státech zóny A a za uznanými

⁸ Kapitálovým požadavkem se rozumí hodnota v Kč propočtená na základě postupů stanovených regulátorem a vyjadřující potřebu odpovídajícího kapitálového krytí podstupovaných rizik. Kapitálový požadavek A je požadavek k úvěrovému riziku bankovního portfolia. Kapitálový požadavek B (zejména je tvořen kapitálovým požadavkem na pokrytí tržního rizika) se rovná součtu kapitálového požadavku k úvěrovému riziku obchodního portfolia, k riziku angažovanosti obchodního portfolia, k obecnému úrokovému riziku, k obecnému akciovému riziku, k měnovému riziku a ke komoditnímu riziku. Přesný propočet uvedených kapitálových požadavků stanoví vyhláška ČNB č. 333/2002 Sb.

- clearingovými centry a burzami ve státech zóny A bylo váženo rizikovou vahou 50 %;
- pohledávky za právníky osobami kromě bank a obchodníků s CP a za fyzickými osobami byly rozděleny na tři části: 7 % jejich objemu bylo váženo jako retailové pohledávky s rizikovou vahou 75 % (tzn. došlo ke snížení potřeby kapitálu ve srovnání se současným stavem), 15 % objemu bylo váženo 150 % a zbývající objem (78 %) byl vážen 100 %;
- kapitálový požadavek k tržnímu riziku zůstal nezměněn;
- kapitálový požadavek pro operační riziko představuje 15 % hrubého příjmu⁹.

Pokud se týká použité metody, při vlastním propočtu byly využity údaje od bank, sumarizované za celý bankovní sektor, z hlášení o kapitálové přiměřenosti bank. Výpočet vycházel z objemů jednotlivých typů pohledávek, na které byly ve výše uvedených zvolených poměrech aplikovány rizikové váhy podle nového konceptu. U každého typu pohledávky (vlády, banky atp.) bylo kvantifikováno příslušné zvýšení/snížení kapitálového požadavku ve srovnání se současným stavem. Součtem navýšení/snížení potřeby kapitálu u jednotlivých typů pohledávek bylo získáno celkové navýšení kapitálového požadavku za bankovní sektor České republiky.

Z tabulky 3 vyplývá, že došlo k navýšení kapitálového požadavku pro úvěrové riziko o 6,7 mld. Kč. Kapitálový požadavek k operačnímu riziku byl 12,8 mld. Kč. Při zvolených předpokladech došlo ke snížení kapitálové přiměřenosti za bankovní sektor z 14,34 % na 11,30 %, tj. k poklesu o 21 %. Propočet ukázal, že pokud se týká zvýšené potřeby kapitálu, bude zřejmě významnou roli hrát nově zavedený kapitálový požadavek pro operační riziko. Úspora kapitálu u pokrytí úvěrového rizika bude pravděpodobně za použití standardizované metody téměř nereálná.

Propočty jsou přibližnými odhady, které se mohou u jednotlivých bank lišit. Banky však mají určitý prostor, aby se na nový koncept připravily. Výši kapitálové přiměřenosti mohou ovlivnit, např. využitím nových typů zajištění, restrukturalizací portfolia pohledávek nebo i navýšením kapitálu.

5.2 Kvantitativní studie dopadů QIS 3 organizovaná Výborem

Pro doplnění informací uvedme, že s cílem získat přehled o dopadu připravovaného konceptu vyhlásil Výbor studii dopadů QIS 3; zapojilo se do ní téměř 400 bank ze 43 zemí světa. Souhrnné celosvětové výsledky byly publikovány v květnu 2003 (Sůvová, 2003).

V České republice se studie zúčastnily čtyři banky – Česká spořitelna, Komerční banka, Citibank a HVB Bank. Výsledky České republiky se nelišily od ostatních zemí, pokud se týká stanovení kapitálového požadavku pro úvěrové riziko s využitím standardizované metody. Zde k žádné změně v průměru nedošlo. Banky nedosáhly významné úspory u kapitálového požadavku pro pohledávky vůči drobné klientele (retail), protože podíl těchto pohledávek je relativně nízký. Kapitálový požadavek významněji ovlivnily (zvýšení o 9 % vůči současnému stavu) investice do při-

⁹ 15 % je označováno jako tzv. faktor alfa, který na základě dat získaných od bank stanovil Výbor.

družených společností (+4 %) a obchodní portfolio (+5 %). Podle současného režimu jsou některé investice do přidružených společností rizikově váženy, zatímco podle standardizované metody je možný pouze odpočet z kapitálu; ten představuje nejméně výhodné zacházení. Přírůstek v obchodním portfoliu byl způsoben zejména specifickým rizikem, kdy zařazení do pásma rizikových vah se u standardizované metody odvíjí od ratingů nástrojů a ty jsou u portfolií nástrojů zúčastněných bank méně příznivé. Kapitálový požadavek pro operační riziko představoval nejpodstatnější zvýšení v rámci celkového požadavku – o 21 %. Výsledek byl nejvíce ovlivněn bankami, které mají ve svých hrubých příjmech obsaženy vysoké marže a poplatky. Za čtyři jmenované banky se ukázalo, že celkový kapitálový požadavek vypočítaný standardizovanou metodou se zvýšil v průměru o 30 %. Zvýšení kapitálového požadavku v České republice bylo významně vyšší než u průměrů studií sledovaných skupin zemí a bank. Poznatky z výsledků QIS 3 ukázaly, že dopady na banky v České republice budou celkově tvrdší (Sůvová, 2003).

6. Dopady nového konceptu na regulátory

Pro úplnost jsou stručně uvedeny i dopady, které může nový koncept mít na činnost regulátora. Nový koncept vyžaduje individuální přístup k jednotlivým bankám, což bude představovat zvýšené nároky na odpovědnost regulátora. Aby jeho postupy banky nepoškozovaly a posuzování bank probíhalo spravedlivě, jasně a transparentně, bude regulátor muset principy těchto postupů zveřejňovat. Banky musejí dostat šanci se postupům regulátora přizpůsobit, a to s dostatečným předstihem (Vacek, 2001).

Zavedení nového konceptu znamená pro regulátora přijetí adekvátních opatření. Bude zejména nezbytné:

- důkladně prostudovat návrhy směrnic 2000/12/EC a 93/6/EEC, které by měly být přijaty Evropským parlamentem v polovině roku 2005,
- zvýšit odbornost pracovníků schopných posuzovat modely bank používané pro měření úvěrového a operačního rizika,
- znalosti získat i pro vyhodnocování rizikového profilu banky a tomu odpovídající alokace kapitálu,
- promítnout odpovídající pravomoci regulátora do zákonných norem, zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, což znamená včas iniciovat novelu zmíněného zákona,
- vypracovat příslušná omezující pravidla promítnutá do vyhlášky nebo opatření, která budou upravovat pravidla kapitálové přiměřenosti, angažovanosti, ale také rozsah uveřejňování informací bankami,
- vypracovat pravidla pro hodnocení ratingových agentur,
- vypracovat manuály, které budou sloužit pro podporu činností regulátora při provádění bankovního dohledu.

7. Závěr

Nový koncept kapitálové přiměřenosti je nepochybně zásadní změnou přístupu k regulaci kapitálové přiměřenosti bank od roku 1988, kdy byla kapitálová dohoda uveřejněna poprvé. Otvírá bankám nové možnosti uplat-

nění vlastních postupů pro regulační účely, což však bude klást mnohem vyšší nároky na regulátory.

Hlavním cílem, se kterým byl příspěvek zpracován, byl kvantitativní odhad dopadu na potřebu regulačními pravidly stanoveného kapitálu bank se sídlem v České republice při použití pouze nejjednodušších metod měření rizik pro regulační účely – standardizované metody měření úvěrového rizika a základní metody měření operačního rizika. Záměrem proto bylo uvést velmi stručný přehled nového konceptu kapitálové přiměřenosti a zmínit vybrané problémy diskutované v souvislosti s jeho zavedením – obecný dopad na malé a střední podniky EU a procykličnost. V krátkosti byl charakterizován postup v rámci Evropské unie. Pozornost byla věnována kvalitativním dopadům implementace nového konceptu. Příspěvek měl za cíl krátce shrnout vliv implementace konceptu na regulátora.

Při vypracování příspěvku byl výchozím materiálem nový koncept publikovaný Výborem postupně v roce 2001, 2003 a konečná verze z června 2004. Ve vybraných oblastech byly využity další materiály, vč. publikovaných článků. Zde byla využita především metoda popisu.

Ve snaze zajistit širší pohled na danou problematiku byly studovány uveřejněné názory celosvětově působících auditorských firem. Zaznamenáno bylo i vyjádření německého kancléře G. Schrödra. Příspěvek se odvolává na vyjádření auditorské firmy PWC. Pracuje také se závěry studie dopadů konceptu, kterou zpracovala firma PWC na základě zadání Rady EU. Dostupných českých pramenů bylo využito ke shromáždění názorů odborníků na koncept a jeho dopady na české banky. Hlavními použitými metodami v této oblasti byla metoda analýzy a komparace.

Byly shromážděny ratingy, které obdržely vybrané státy od agentury Standard&Poor's. Pro účely propočtů dopadu byla shromážděna data za bankovní sektor. Využity byly jednoduché matematické metody. Vzhledem k charakteru příspěvku nebyly další metody aplikovány.

Podle hlavního závěru, ke kterému studie dospěla, bude kapitálový požadavek pro operační riziko s největší pravděpodobností znamenat zvýšení celkového požadavku, neboť banky v České republice nebudou zřejmě moci využít kompenzace snížením kapitálového požadavku k úvěrovému riziku. Za stanovených předpokladů byla provedena kvantifikace dopadu nového konceptu na bankovní sektor České republiky. Z tabulky 3 vyplývá, že k poklesu kapitálové přiměřenosti by došlo – ze 14,34 % na 11,30 %, tj. snížení o 21 %. Propočty tedy ukázaly, že faktorem, který zásadně ovlivňuje další potřebu kapitálu, je operační riziko.

Potřebu navýšení kapitálového požadavku o 30 %, z toho pro pokrytí operačního rizika o 21 %, potvrdila i kvantitativní studie dopadů QIS 3, které se zúčastnily čtyři významné banky České republiky.

Banky, které mají ve svém portfoliu jednodušší produkty, budou často muset zavést systémy vlastního hodnocení klientů tak, aby odpovídaly požadavkům nového konceptu. To si může vyžádat určitý čas. Zde však může sehrávat svoji roli mateřská banka, resp. její podpora celého procesu implementace sofistikovaných postupů v rámci celé bankovní skupiny.

Kapitálovou přiměřenost českých bank mohou ovlivnit angažovanosti vůči

státům střední Evropy, které mají ratingy opravňující k použití méně příznivé rizikové váhy ve srovnání se současným stavem.

Důležité tedy bude, aby se banky novým konceptem zabývaly a včas se na novou situaci připravily. Prostor pro ovlivnění kapitálové přiměřenosti a zachování její výše i při tendenci určitého růstu kapitálových požadavků existuje. Bude záležet na rozhodnutí akcionářů a bank samotných, jaké přístupy zvolí. Navýšení kapitálu banky by bylo relativně nejjednodušším řešením, které se však může setkat s výrazným zvažováním na straně akcionářů. Řešením je také restrukturalizace portfolia banky, ta je však spojena minimálně s delším časovým horizontem. Změnit, byť pouze do určité míry, orientaci banky na jiné segmenty trhu nebo produkty s sebou přináší nezbytnost zvažování mnoha aspektů, vč. zajištění příslušných analýz, ale i odpovídajících zdrojů a pokrytí případných nákladů.

Podle dalšího ze závěrů příspěvku se musejí na implementaci připravit rovněž regulátoři. Jedním z jejich úkolů bude zabezpečit odpovídající legislativní předpoklady a promítnout nový koncept do regulačního rámce bankovního sektoru. Neméně důležitá bude příprava expertů na posuzování vlastních modelů bank. To vyžaduje vynaložení nákladů na vzdělání, ale rovněž zajištění dostatečných kapacit, zejména v počátečním stadiu, kdy o aplikaci pokročilých metod, a tedy souhlas regulátora s použitím modelu banky, může projevit zájem hned několik bank najednou. Regulátoři budou mít odpovědnost za vyhodnocování následného fungování modelu vč. posouzení toho, jak reflektuje měnící se ekonomické podmínky. Nároky na odpovídající kapacity tedy nemusejí být jen otázkou počáteční implementace, a to ani za situace, kdy bude nezbytná intenzivní spolupráce hostitelských (v podmínkách ČR se jedná např. o Českou národní banku) a domovských-zahraničních regulátorů (jedná se o regulátory odpovědné za dohled nad celou bankovní skupinou, na jejímž vrcholu stojí banka – mateřská banka – se sídlem v zahraničí). Možný dojem, že nároky např. na kapacity hostitelského regulátora by nemusely být tak vysoké, by se nemusel ukázat zcela opodstatněný. Hostitelský regulátor bude dále, tj. i v systému fungování nové kapitálové přiměřenosti, odpovědný za stabilitu finančního sektoru; tomu musí odpovídat jeho kompetence, vč. existence předpokladů, které mu zajistí, aby mohl tuto odpovědnost naplňovat.

LITERATURA

Basel Committee on Banking Supervision (1988): *The Capital Accord, International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, 1988.

Basel Committee on Banking Supervision (1996): *Amendment to the Capital Accord to Incorporate Market Risks*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, 1996.

Basel Committee on Banking Supervision (2001a): *The New Basel Capital Accord, Consultative Document*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, January 2001.

Basel Committee on Banking Supervision (2001b): *The New Basel Capital Accord: An Explanatory Note*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, January 2001.

Basel Committee on Banking Supervision (2001c): *Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, January 2001.

Basel Committee on Banking Supervision (2001d): *The Standardised Approach to Credit Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, January 2001.

Basel Committee on Banking Supervision (2003a): *The New Basel Capital Accord, Consultative Document*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, April 2003.

Basel Committee on Banking Supervision (2003b): *Quantitative Impact Study 3*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, May 2003.

Basel Committee on Banking Supervision (2004): *International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, A revised framework*. Basel, Bank for International Settlements, Basel Committee on Banking Supervision, June 2004.

CADE, E. (1997): *Managing Banking Risks*. 1st Edn. Cambridge, Gresham Books, 1997.

CHORAFAS, D. N. (2001): *Managing Operational Risk*. London, Euromoney Books, 2001.

Commission of the European Communities (2003): *Review of the Capital Requirements for Credit Institutions and Investment Firms – Third Quantitative Impact Study: EU Results*. Brussels, Commission of the European Communities, July 2003.

Commission of the European Communities (2004): *Proposal for Directives of the European Parliament and of the Council, Re-casting Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions*. Brussels, Commission of the European Communities, July 2004.

Česká národní banka (2002a): Opatření České národní banky č. 2 ze dne 3. července 2002, o kapitálové přiměřenosti bank a dalších pravidlech obezřetného podnikání na individuálním základě. *Věstník České národní banky*, červenec 2002.

Česká národní banka (2002b): *Vyhláška České národní banky č. 333/2002 Sb., kterou se stanoví pravidla obezřetného podnikání ovládajících osob na konsolidovaném základě*. Praha, Česká národní banka, červenec 2002.

DAVIES, J. a kol. (1998): Defining and Aggregating Operations Risk Information, Applications in Risk Mitigation and Capital Allocation. In: Jameson, R. (Ed.): *Operational Risk and Financial Institutions*. London, Risk Publications in association with Arthur Andersen, 1998, p. 64–67.

The Economist (2001): The Basel perplex, New bank rules get more complex and unwieldy by the day. *The Economist*, vol. 361, no. 8247, November 10, 2001, p. 75.

FROST, CH. (2001): *Operational Risk and Resilience*. 1st Edn. Oxford, Butterworth-Heinemann, 2001, p. 306.

HOLLIWELL, J. (1997): *The Financial Risk Manual, A Systematic Guide to Identifying and Managing Financial Risk*. 1st Edn. London, Pitman Publishing, 1997.

KINGSLEY, S. et al. (1998): Operational Risk and Financial Institutions: Getting Started. In: Jameson, R. (Ed.): *Operational Risk and Financial Institutions*. London, Risk Publications in association with Arthur Andersen, 1998, p. 3.

KŘÍŽ, P. (2001): Kapitálová přiměřenost: Výzvy nových Basilejských pravidel. *Bankovníctví*, 2001, č. 9, s. 32.

PricewaterhouseCoopers (2001): *The New Basel Capital Accord*. PricewaterhouseCoopers, Brussels, May 2001.

PricewaterhouseCoopers (2004): *Study on the financial and macroeconomic consequences of the draft proposed new capital requirements for banks and investment firms in the EU, Final Report*. PricewaterhouseCoopers, April 8, 2004.

SŮVOVÁ, H. (2003): Jak dopadnou nová kapitálová pravidla na banky? *Bankovníctví*, 16. 10. 2003, s. 16.

VACEK, P. (2001): Co přinese nový koncept kapitálové přiměřenosti v regulaci bank? *Bankovníctví*, 27. 9. 2001, s. 12.

WEBOVÉ STRÁNKY:

Basilejský výbor pro bankovní dohled: <http://www.bis.org>

Česká národní banka: <http://www.cnb.cz>

Evropská komise: http://europa.eu.int/comm/internal_market/regcapital/index_en.htm

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD): <http://www.oecd.org>

SUMMARY

JEL Classification: G21

Keywords: capital adequacy – Basel Committee on Banking Supervision – banking supervision

The New Basel Capital Accord and Czech Banks

Jaroslava BAUEROVÁ – Czech National Bank (jaroslava.bauerova@cnb.cz)

Commercial-bank risk management is fundamental in determining bank profitability, or indeed bank failure. Capital adequacy is widely considered the final safeguard of a bank's solvency. Capital adequacy has been regulated chiefly according to the framework put forward by the Basel Committee on Banking Supervision in 1988, this known as the Basel Capital Accord. Since 1991, the committee has published a series of consultative papers toward a new capital-adequacy concept, the so-called New Basel Capital Accord, or Basel II. This new capital-adequacy concept includes several important changes on the original accord. This paper attempts to gauge the impact of Basel II on Czech commercial banks'.